

Vragen en opmerkingen van de leden van de Partij voor de Dieren

De leden van de fractie van de Partij voor de Dieren maken zich grote zorgen over het effect van neonicotinoïden op vogels en zoogdieren, aangezien uit onderzoek is gebleken dat vogelsterfte sinds het gebruik van neonicotinoïden is toegenomen. Deze leden hebben daarom enkele vragen en opmerkingen voor de staatssecretaris.

Tot voor kort werd verondersteld dat neonicotinoïden een minder groot effect hebben op vogels en zoogdieren dan op insecten (*Declines in insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentration*, Hallmann *et al*, 2014, *Nature*). Omdat er pas recent onderzoek naar de effecten van neonicotinoïden op ecosystemen verricht wordt, valt aan te nemen dat de European Food Safety Authority (EFSA) en het Ctgb tijdens de beoordeling en herbeoordeling van neonicotinoïden, vooral gekeken hebben naar de effecten van deze stoffen op insecten en naar de effecten op andere diersoorten bij directe inname van de stoffen, maar niet naar de *indirecte* gevolgen. De leden van de PvdD-fractie maken zich juist over deze indirecte effecten grote zorgen. Uit recent onderzoek is namelijk gebleken dat vogels sterven als gevolg van indirecte inname van neonicotinoïden.

Deze leden wijzen in deze context op het onderzoek *Declines in insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentration* (Hallmann *et al*, 2014, *Nature*). Onderzoekers hebben aangetoond dat er een duidelijke correlatie is tussen de introductie van neonicotinoïden in Nederland in het midden van de jaren '90 van de vorige eeuw en de afname van insectenetende vogels in ons land. Het onderzoek uit 2014 is volgens de auteurs het eerst uitgevoerde waarbij lange-termijnonderzoeken zijn vergeleken: langjarige vogeltellingen in Nederland en rapportages over de waterkwaliteit in dezelfde periode. De onderzoekers noemen twee mogelijke redenen voor de afname van de vogelpopulaties: 1) een afname in insecten door het gebruik van neonicotinoïden en 2) het eten van insecten die vergiftigd zijn met neonicotinoïden, waarna het gif zich ophoopt in de vogel, tot deze daaraan sterft.

Het in *Nature* gepubliceerde onderzoek is anders dan de onderzoeken waarop de toelating van de neonicotinoïden door de EFSA en het Ctgb is gebaseerd. Bij deze onderzoeken is namelijk vooral gekeken naar de directe giftigheid (toxiciteit) van neonicotinoïden op insecten en andere dieren. Het hierboven genoemde onderzoek kijkt nadrukkelijk naar de effecten op het niveau van ecosystemen, waarbij duidelijke effecten waarneembaar zijn, die bij geïsoleerde testen van de bestrijdingsmiddelen in het lab niet waarneembaar zijn.

De leden van de PvdD-fractie hebben daarom enkele vragen voor de staatssecretaris. Is bij de beoordeling van de toxiciteit van neonicotinoïden door het EFSA en het Ctgb gebruik gemaakt van onderzoek, waarbij is gekeken naar de effecten van neonicotinoïden op ecosystemen, zoals in het genoemde onderzoek dat in 2014 in *Nature* werd gepubliceerd? Zo ja, welke onderzoeken zijn dat geweest?



1-1

Ctgb Voorstel antwoord:

~~Artikelen op basis van veldgegevens, zoals die van Hallman et al., 2014 in Nature, zijn voornamelijk signalerende artikelen. Bij veldmonitoring zijn de gegevens, zoals een daling in vogelstand, meestal niet eenduidig te herleiden naar één of meerdere oorzaken. Het Ctgb heeft daarom de mogelijke causale verbanden tussen imidacloprid en vogelstand via andere studies verder onderzocht. Studies zoals Hallman et al., 2014 kunnen niet direct worden gebruikt om normstelling van af te leiden. Er zijn in landbouwgebieden altijd mogelijke correlaties van imidacloprid met overige pesticiden en overige landbouwkundige factoren, en dit impliceert dat er geen absolute 'grenswaarde' voor één specifieke stof kan worden afgeleid aangaande een effect op vogels op basis van de gevonden correlatie. In de~~

~~risicobeoordelingen van gewasbeschermingsmiddelen worden daarom vaak mesocosm-
studies ingediend; een gecontroleerde studie die de veldsituatie zo nauw mogelijk benadert.
Bij deze type studies kunnen ook directe of indirecte effecten op soortniveau maar ook op
ecosysteem of voedselweb-effecten beter worden herleid naar een specifieke oorzaak. in de
risicobeoordeling voor niet-doelwitarthropoden en bodemorganismen, wordt daarnaast
gebruik gemaakt van veldstudies waarin effecten op het niveau van soort tot gemeenschap,
dus inclusief ecologische interacties tussen soorten en tussen verschillende trofische
niveaus, worden meegenomen. Bij imidacloprid bevat het dossier meerdere aquatische
mesocosms en terrestrische veldstudies.~~

~~Het Ctgb toetst bij elke toelating of er een risico is voor vogels en zoogdieren via
blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen via hun voedsel met
doorvergiftigingsmodellen. Voor voldoende voedselaanbod voor vogels en zoogdieren, zoals
vogels die aquatische insecten eten, is het uitgangspunt dat indien de voedselbron
voldoende wordt beschermd, er geen nadelige effecten zijn op de hogere trofische niveaus
in het voedselweb.~~

~~Het Ctgb kan in het voorgenomen werkbezoek van de Commissieleden aan het Ctgb de
risico-beoordeling voor milieu nader toelichten.~~

Deel II PvdD

Deelt de staatssecretaris de mening dat het van groot belang is om bij de toelating van
neonicotinoïden niet alleen te kijken naar de effecten van het gif op bepaalde
insectensoorten, maar ook te kijken naar de effecten op insecteneters, zoals insectenetende
vogels en zoogdieren en naar de effecten van het middel op het waterleven?

Op pagina 7 van de brief van de staatssecretaris over normoverschrijdingen van het middel
imidacloprid in oppervlaktewater en het EASAC-rapport over neonicotinoïden (brief van 14
januari 2016, TK 27858 nr. 344) staat dat Nederland op Europees niveau een actieve
bijdrage levert aan nieuwe toetsingsmethoden om het toetsingskader te verbeteren,
bijvoorbeeld om chronische (subletale) effecten op wilde bijen te kunnen toetsen. De leden
van de PvdD-fractie willen daarover graag de volgende vragen stellen. Hoe gaat de
staatssecretaris voorkomen dat een verbod op het gebruik van imidacloprid leidt tot een
stijging in het gebruik van andere neonicotinoïden met een andere merknaam, maar met
een vergelijkbare negatieve effecten op bijen, vogels en mogelijke andere diersoorten?
Waaruit bestaan die toetsingsmethoden? Wordt er alleen gekeken naar chronische
(subletale) effecten? Of ook naar de acute en letale gevolgen van de neonicotinoïden?

Ctgb: Voor elk gewasbeschermingsmiddel beoordeelt het Ctgb acute en chronische
(reproductie) effecten op vogels en zoogdieren. Voor bijen wordt acuut orale en contact
effecten en effecten op broed (i.e. langtermijn effecten op de volksniveau) op honingbijen
getoetst. Voor andere niet-doelwit arthropoden worden acuut en reproductie effecten
meegenomen in de beoordeling - vliegende en bodemlevende insecten. Effecten op
aquatisch en bodem-levende organismen worden getoetst met acute en chronische studies.
En daarnaast toetst het Ctgb mogelijke risico's voor niet-doelwitplanten, acute en
chronische studies. Het Ctgb neemt sub-lethale effecten mee indien deze mogelijk een
invloed hebben op populatie niveau .

Voor wilde bijen en hommels zijn standaard studies nu in ontwikkeling. Ontwikkeling van
standaardtesten met hommels is en een relatief later ontwikkelingsstadium. Standaard
studies met wilde bijen zijn nog niet beschikbaar omdat er veel wilde bijensoorten zijn en er
minder ervaring is met het houden van wilde bijen.



Deel III PvdD

Wordt er bij de toetsing ook gekeken naar de langetermijneffecten van neonicotinoïden op andere soorten dan insecten, zoals vogels of zoogdieren die insecten eten en die via die omweg neonicotinoïden binnenkrijgen? Op basis van welk onderzoek sluit de staatssecretaris uit dat het gebruik van andere neonicotinoïden dan imidacloprid een negatieve impact heeft op insectenetende vogels en zoogdieren?

Voorstel antwoord:

3-1 Het Ctgb toetst bij alle gewasbeschermingsmiddelen op mogelijke effecten op vogels en zoogdieren en waterleven. Voor vogels en zoogdieren wordt gekeken naar mogelijke directe effecten, zoals het eten van bespoten voedselitems (bijvoorbeeld insecten) in het veld of het eten van gecoat zaad. Daarnaast wordt ook getoetst op indirecte effecten – zoals doorvergiftiging via de voedselketen voor insecten, regenwormen en visetende vogels en zoogdieren. Voor systemische middelen (zoals neonicotinoïden) wordt tevens een beoordeling uitgevoerd voor herbivore en omnivore vogels en zoogdieren die bladen eten dat via de systemische route de actieve stof bevat.

~~Aannemende dat de vogelstand is achteruitgegaan door verschraling in het insectenaanbod, dan mag worden aangenomen dat imidacloprid heeft bijgedragen aan deze verschraling in agrarische gebieden waar de aquatische norm op grote schaal is overschreden in de afgelopen jaren. Maar hoe het effect van imidacloprid zich verhoudt met andere mogelijke factoren zoals intensiteit van de landbouw en het gebruik van andere insecticiden is onbekend. Het is van belang dat voor alle gewasbeschermingsmiddelen er geen grootschalige overschrijding plaatsvindt van de waternormen om geen bijdragen te hebben aan mogelijke verschraling van het voedselaanbod.~~

~~Er zijn belangrijke (beleids)ontwikkelingen gaande met betrekking tot de glastuinbouwsector die er zorg voor moeten dragen dat emissies lager worden en risico's van gewasbeschermingsmiddelen beter kunnen worden ingeschat.~~

~~Op 22 september 2015 is het hoofdlijnenakkoord waterzuivering glastuinbouw gesloten, hierin is afgesproken dat het zuiveren van afvalwater met gewasbeschermingsmiddelen voor de glastuinbouw vanaf 1 januari 2018 verplicht is. Het toelatingsbeleid van het Ctgb is gesynchroniseerd met deze zuiveringsplicht door wanneer uit de (her)beoordeling van een middel blijkt dat kan worden volstaan met een zuiveringsrendement van 95% deze middelen toe te laten met vermelding op het etiket dat 95% zuivering per 1 januari 2018 vereist is.~~

~~Daarnaast zal het Ctgb voor dossiers ingediend na 1 maart 2016 voor de risicobeoordeling een nieuw model, ontwikkeld als gevolg van nieuwe Europese guidance, gaan toepassen om de emissie van middelen in glastuinbouw naar oppervlaktewater beter te kunnen beoordelen.~~

1-1

4 feb. 2016 19:46, Luuk van Duijn

Verwijzen naar Kamerbrief, zo mogelijk met een kort citaat niet opnieuw teksten gaan schrijven over iets wat al met de Kamer gecommuniceerd is.

2-1

4 feb. 2016 19:46, Luuk van Duijn

Zien wij dit antwoord ook?

Grofweg is volgens mij de lijn: iedere stof en ieder middel wordt op zijn merites beoordeeld. Als geen veilig gebruik mogelijk is volgt geen toelating, als wél veilig gebruik mogelijk wordt het middel wel toegelaten.

3-1

4 feb. 2016 19:46, Luuk van Duijn

Anders dan de Partij van de Dieren veronderstelt beoordeelt het Ctgb ook de indirecte effecten...